

РОЗДІЛ IV. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-2-06>

Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід позасудового вирішення правових спорів

Франковська С. А.

*слухачка магістратури юридичного факультету
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
frankovskaasvetlana@gmail.com*

Шарая А. А.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та господарського права
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-7065-864X
indz2012@gmail.com*

Ключові слова: *позасудові методи (способи) вирішення спорів, процедура вирішення правових спорів, медіація, медіатор, арбітраж, інститут мирової угоди, міжнародні стандарти, альтернативні методи (способи) вирішення спорів.*

Стаття присвячена аналізу міжнародних стандартів та дослідженню зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів, а також визначенню можливостей для запозичення зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів до правової системи України.

Встановлено важливість та місце механізму позасудового вирішення правових спорів в судовій системі, яка наразі є переважаною та має значні недоліки, котрі, в свою чергу, затягують судовий процес.

Досліджено особливості практики застосування окремих форм позасудового вирішення правових спорів у світі, зокрема, таких як медіація, арбітраж, інститут мирової угоди. Охарактеризовано міжнародні стандарти у сфері врегулювання позасудового вирішення спорів та сучасні тенденції правового регулювання вказаного механізму в країнах світу та Україні в цілому.

Автор також акцентує увагу на засадах впровадження механізму позасудового вирішення спорів в правовій системі України, зокрема медіації. Встановлено, що на даному етапі розвитку в нашій державі вказаний механізм тільки починає набирати обертів і закріплюватися на законодавчому рівні.

В узагальненні автор стверджує, що світова практика застосування позасудових методів для вирішення правових спорів набуває дедалі більшого поширення. Альтернативні методи вирішення спорів давно визнані найкращим варіантом вирішення конфліктів і використовуються в багатьох країнах світу. В даний час існує незліченна кількість способів забезпечити примирення учасників спірних правовідносин без безпосередньої участі суду. У цьому напрямі надзвичайно актуальним в умовах сьогодення є дослідження особливостей розвитку методів позасудового вирішення правових спорів та перспектив їх впровадження в правову систему України.

International standards and foreign experience of out-of-judicial resolution of legal disputes

Frankovska S. A.

*Master's Student at the Faculty of Law
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
frankovskaasvetlana@gmail.com*

Sharaia A. A.

*Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Administrative and Economic Law
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7065-864X
indz2012@gmail.com*

Key words: *out-of-court dispute resolution methods, the procedure for resolving legal disputes, mediation, mediator, arbitration, institution of peace agreement, international standards, alternative dispute resolution methods.*

The article is devoted to the analysis of international standards and the study of foreign experience of out-of-court settlement of legal disputes, as well as the identification of opportunities for borrowing foreign experience of out-of-court settlement of legal disputes into the legal system of Ukraine.

The importance and place of the mechanism of out-of-court settlement of legal disputes in the judicial system, which is currently overburdened and has significant shortcomings, which, in turn, delay the judicial process, have been established.

The peculiarities of the practice of applying certain forms of out-of-court settlement of legal disputes in the world, in particular, such as mediation, arbitration, and the institution of a settlement agreement, were studied. International standards in the field of out-of-court settlement of disputes and modern trends in the legal regulation of this mechanism in the countries of the world and in Ukraine as a whole are characterized.

The author also emphasizes the principles of implementing the mechanism of out-of-court dispute resolution in the legal system of Ukraine, in particular mediation. It has been established that at this stage of development in our country, the specified mechanism is just beginning to gain momentum and be consolidated at the legislative level.

In summary, the author claims that the global practice of using extrajudicial methods to resolve legal disputes is becoming more and more widespread. Alternative dispute resolution methods have long been recognized as the best option for conflict resolution and are used in many countries around the world. Currently, there are innumerable ways to ensure the reconciliation of the participants in a disputed legal relationship without the direct involvement of the court. In this direction, the study of the peculiarities of the development of methods of out-of-court settlement of legal disputes and the prospects of their introduction into the legal system of Ukraine is extremely relevant in today's conditions.

Постановка проблеми. Важливим напрямком сучасних світових моделей правовідносин є поступове відходження від судового способу вирішення малозначних правових спорів. У таких спорах їх учасники можуть встановити свої правила врегулювання спору, визначити конкретні

завдання та мету позасудового вирішення правового спору й, не звертаючись до суду, отримати бажане, ефективне врегулювання спору в дуже короткі строки. Проте, слід пам'ятати, що в позасудовому врегулюванні спору слід дотримувати всі правові стандарти при його проведенні,

не порушувати чинне законодавство та повністю виконувати домовленості за результатами проведення позасудового вирішення спору. Важливу роль у цьому аспекті набуває саме зарубіжний досвід позасудового вирішення правових спорів та сучасні міжнародні стандарти.

Позасудові методи вирішення спорів – це набір різних примирних процедур, які спрямовані на комплексне, повне та неупереджене вирішення правових спорів за допомогою недержавних механізмів і методів, що забезпечують швидке та ефективне вирішення спорів на основі консенсусу думок та інтересів сторін, з мінімальними затратами часу, матеріальних та інших ресурсів зацікавлених сторін. Координація позиції конфлікуючих сторін, пошук компромісу в досудовому врегулюванні спору, готовність до порозуміння та певного компромісу є важливою ознакою альтернативних методів вирішення спору. Такі підходи створюють реалістичні та ширші можливості для примирення сторін та розвитку їх подальшої співпраці.

Для більш детального визначення міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів слід визначити саме види такого вирішення, врахувати положення реформаційних процесів, дослідити сучасні міжнародні нормативно-правові акти в цій сфері та провести аналіз справ, вирішених в порядку позасудового розгляду. Важливим також є з'ясування можливості запозичення зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів до правової системи України.

Стан дослідження. Вагомого наукового значення в процесі дослідження міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів приділено у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців як: Н. В. Боженка, Н. С. Бутрин-Бока, А. О. Виприцького, В. Гансецькі, Л. О. Махової, Т. Подковенка, О. С. Ткачука, Р. Ханік-Посполітак та інших.

Нормативну основу дослідження складають такі документи як: Закон України «Про медіацію», Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 21.04.2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», Директива 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 21.04.2013 р. «Про альтернативні способи вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів», рекомендації Комітету міністрів Ради Європи та інші документи.

Метою статті є аналіз міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів та визначення можливості запозичення зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів до правової системи України.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день судовий порядок вирішення правових спорів не позбавлений недоліків. Як свідчить судова практика в сучасних умовах, суди перевантажені, а сам судовий процес перетворюється на досить дорогий та затягнутий у часі процес, тому що часто можуть відбуватись зловживання процесуальними правами у провадженні, а послуги висококваліфікованих юристів не завжди доступні для більшості громадян. Механізми примусового виконання також часто не спрацьовують, особливо коли боржники не бажають виконувати рішення суду. Звісно, у переважній більшості випадків саме така ситуація складається не стільки через недосконалість законодавства, скільки через людський фактор, але найбільшим недоліком правового захисту є те, що навіть коли суд виносить цілком законне та обгрунтоване відповідно до закону рішення, правовий конфлікт не вичерпується. Тому, актуальності набуває запровадження засобів позасудового вирішення правових спорів як альтернатива судовому захисту, яка вирізняється активністю участі сторін правового спору у його вирішенні.

Слід також зазначити, що велика кількість науковців, серед як Н. В. Боженко, Р. Ханік-Посполітак, В. Посполітак, ототожнюють поняття «досудове», «позасудове», «альтернативне», оскільки всі вони виникають до офіційного звернення до суду. Тому варто розглянути різні аспекти позасудового вирішення правових спорів [1, с. 6; 2, с. 39–41].

Незважаючи на давнє існування цього поняття, постає питання про теоретичне розуміння «альтернативності». Кілька таких інтерпретацій аналізує у своїй праці О. С. Ткачук. Тут враховано точний погляд Ф. Сандера, який означає, що під альтернативою розуміється можливість вибору одного варіанту з багатьох існуючих варіантів, що дозволяє використовувати термін «альтернативні способи вирішення спору», який є загальним для всіх процедур [3, с. 23]. Саме тому цілком прийнятним є позначення «альтернативні» для позасудових способів вирішення правових спорів, адже вони виступають альтернативою судовому захисту.

При дослідженні міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду позасудового вирішення правових спорів слід визначити можливі види його застосування.

Вдалим прикладом з цього приводу, можна навести працю Т. Подковенко, яка виділила такі процедури вирішення правових спорів: «врегулювання спору самими сторонами шляхом переговорів; врегулювання спору за допомогою незалежного посередника, який сприяє досягненню сторонами угоди (медіація); врегулювання спору за допомогою посередника-арбітра, який в разі недосягнення угоди уповноважений вирішити

суперечку в порядку арбітражу; врегулювання спору за участю керівників підприємств, їхніх юристів і третьої незалежної особи, яка очолює слухання справи» [4, с. 47].

Перший вид позасудового вирішення правових спорів є найбільш легким та до нього висувається лише одна вимога – дотримання законності. За першим способом спір вирішується дуже швидко, при його виникненні сторони можуть дійти згоди оперативно, проте іноді особи не «йдуть назустріч» іншим і тому можуть скористатися допомогою незалежного посередника або посередника-арбітра та керівників підприємств при виникненні правового спору на підприємстві.

Слід розглянути більш детально процедуру медіації. Взагалі поняття «медіація» зародилося в США і потім було розповсюджено у низці англосаксонських країн як Велика Британія та Австралія. Термін «mediation» означає посередництво, і за дослідженнями А. О. Виприцького можна простежити історію його запровадження в нормативну систему США: «у 1982 р. в Америці відкрилися перші курси з медіації. З 1993 р. стала популярною онлайн-медіація, особливо в суперечках за домени. Також поширюються приватні процедури альтернативного вирішення спорів. Випускаються друковані джерела, що висвітлюють проблеми медіації. Нормативно-правовою основою медіації в США стає «Уніфікований акт про медіацію 2001 р.» [5, с. 242].

Загалом, 21 травня 2008 р. Європейським Союзом було прийнято Директиву 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про деякі аспекти медіації в цивільних і господарських спорах», основною метою якої є спрощення доступу до методів альтернативного врегулювання спорів і сприяння мирному вирішенню спорів через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією та судовим провадженням [6].

Засади позасудового вирішення правових спорів також закріплено в низці наступних рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи: Рекомендації № R (98) 1 Комітету міністрів державам-членам про сімейну медіацію від 21 січня 1998 р.; Рекомендації № R (99) 19 Комітету міністрів про медіацію в кримінальному процесі від 15 вересня 1999 р.; Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам-членам про медіацію в цивільному процесі від 18 вересня 2002 р. Ці рекомендації були першими документами які визнали важливість медіації для європейських спільнот у мінливому соціальному контексті. Крім того, вони також важливі, оскільки заохочують держави-члени запроваджувати та зміцнювати медіацію у різних сферах: цивільному праві, господарському праві, адміністративному праві та кримінальному праві.

Проте в кримінальному праві, більш має місце застосування примірювальної процедури, за якою відповідальність до особи в будь-якому випадку застосовується з боку держави, проте з урахуванням пом'якшуючих факторів, таких як відшкодування шкоди, щире каяття і т.д.

Як зазначає Н. С. Бутрин-Бока окремо слід відзначити підготовлену Комісією Європейського співтовариства у Брюсселі «Зелену книгу з альтернативного вирішення спорів у цивільних та комерційних справах» (2002 р.), яка мала на меті вивчення й узагальнення національних практик альтернативного вирішення справ з метою вироблення загальних стандартів у цій сфері, а також прийняту в рамках ЄС Директиву 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 р. з окремих аспектів медіації у цивільних та комерційних справах [7, с. 20].

Також велике значення мають Директива 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 21 травня 2013 року «Про альтернативні способи вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів», серед яких закріплено такі принципи альтернативного вирішення спору як незалежність та неупередженість, прозорість, справедливість, ефективність, свобода та законність [8].

Слід відзначити, що директива не встановлює важливого принципу конфіденційності. Оскільки для сторін у спорі дуже часто важливо, щоб не було розголошено інформацію про спір та фактичний зміст правовідносин третім особам. Це може сприяти збереженню ділової репутації та підтримки подальших ділових відносин між сторонами спору.

Постає питання про запровадження альтернативи вирішення правових спорів. Значна кількість європейських країн закріпила цей інститут на законодавчому рівні. Наприклад, у Франції суд зобов'язаний запропонувати сторонам вирішення спору за допомогою альтернативного механізму вирішення спору, але в Англії суд має право накласти штраф, якщо сторона відмовилася від медіації.

Як зазначає О. І. Настіна, у Німеччині медіація гармонійно інтегрована в систему правосуддя. Наприклад, медіатори працюють безпосередньо з судами, що значно зменшує кількість можливих позовів. Медіатор – це суддя регіонального суду, який безпосередньо не розглядає спір, не приймає по ньому рішень, не входить до складу журі (хоча в країні існують приватні медіатори та професійні асоціації, які надають послуги медіації) [9, с. 131].

У США вся правова система налаштована на добровільне вирішення більшості спорів у судах. Суд навіть може бути перенесений, щоб сторони могли зв'язатися з медіатором. Жоден серйозний

переговорний процес у цій країні не відбувається без посередників зі сфери бізнесу, політики та економіки. Тут видаються журнали у сфері медіації, працює Національний інститут вирішення спорів, приватні та державні служби медіації.

За дослідженнями Д. В. Федчишина, ст. 15 Закону Республіки Казахстан «Про медіацію» містить норму, згідно з якою, крім медіаторів, які здійснюють свою діяльність на непрофесійній основі, медіацію можуть здійснювати члени територіальної громади, які мають заможний стан, життєвий досвід, спеціально відібраний для цього зборами місцевого органу влади та мають бездоганну репутацію [10, с. 87].

Як зазначили Н. Василин та В. Гансецька, позитивний досвід у сфері медіації є також у таких країнах, як Чехія, Словаччина, Фінляндія та Австрія. Так, у Чехії існує Служба погодження та медіації, яка підпорядковується Міністерству юстиції. У Франції медіатори повинні бути авторизовані прокурором, після чого вони можуть підписати договір з Міністерством юстиції Франції на надання послуг медіації. В Австрії послуги медіації надаються департаментом Міністерства юстиції та Асоціацією пробачії та соціальної роботи. І в усіх країнах медіатори повинні мати професійну кваліфікацію в галузі права, соціальної роботи або психології [11, с. 16–17].

У таких країнах, як Бельгія, Нідерланди, Франція, країни Латинської Америки, Індонезія тощо, спори повинні вирішуватися офіційним арбітром. За кордоном арбітраж не має таких обмежень, як в Україні, арбітраж пішов шляхом спеціалізації. Якщо звернутися до світового досвіду, то найбільш популярними є трудові арбітражі, арбітражі у справах про захист прав споживачів, а також арбітражі, пов'язані із земельними відносинами [12, с. 722].

Щодо сфери оподаткування, то за дослідженнями В. В. Тильчика можна зробити висновок, що в більшості країн світу досудовий порядок вирішення правових спорів є обов'язковим, до таких країн відносяться Австралія, Австрія, Бельгія, Велика Британія, Данія, Греція, Угорщина, Ізраїль, Іспанія, Канада, Німеччина, Нідерланди, Польща, Словенія, Фінляндія, Швейцарія, Японія та інші. Підхід же, який застосовується і в Україні, за яким громадянин на власний розсуд може скористатися своїм правом на оскарження в суді, застосовується також і в законодавстві таких країн як Аргентина, Індія, Ірландія, Мексика, Норвегія, Португалія, Туреччина та інших [13, с. 98].

Досить своєрідним і не менш ефективним способом позасудового вирішення спору, передусім у цивільному судочинстві, є інститут мирової угоди. Він достатньо широко використовується в судовій практиці багатьох державах для мирного врегулювання конфліктної ситуації без участі суду.

У юридичній літературі відокремлюють наступні моделі процедур, поширені в міжнародній практиці:

1. Мирова угода як альтернатива судовому рішення, використання позасудових засобів укладання мирової угоди із причин складності, тривалості і дорожнечі судочинства (США, Англія);

2. Використання мирової угоди в якості досудового варіанту вирішення конфлікту (право сторін конфлікту самостійно мирно вирішити без застосування судових процедур (Франція, Іспанія, Нідерланди));

3. Укладання мирової угоди належить до обов'язків суду (Японія)[14].

Отже, можна підсумувати, що кожна із зазначених форм характеризується власним особливим порядком звернення та вирішення правових спорів. Потреба у створенні позасудових форм виникла у зв'язку з євроінтеграційними процесами та прагненням України досягти міжнародних стандартів. Адже у зарубіжних країнах активно проводиться політика зменшення ролі суддів у вирішенні дрібних спорів, які можна з'ясувати без звернення до суду. Позасудові форми покликані розвантажити суди, але водночас дозволити якісно вирішити спір для кожного. На даному етапі розвитку в Україні позасудові форми вирішення правових спорів тільки починають набирати оберти і закріплюватися на законодавчому рівні.

Важливим кроком України у сфері розвитку інституту позасудового вирішення правових спорів стало прийняття у серпні 2019 року Конвенції ООН «Про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації», завдяки якій наша держава сприятиме розвитку медіації на своїх територіях, а також в частині врегулювання міжнародних комерційних спорів [15].

Також, вагомим внеском в нормативну систему нашої держави є прийняття Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 р. де вже закріплено положення про медіацію в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві [16].

Висновки. У загальному підсумку можна з упевненістю стверджувати, що світова практика застосування позасудових методів для вирішення правових спорів набуває дедалі більшого поширення. Альтернативні методи вирішення спорів давно визнані ефективним варіантом вирішення конфліктів і використовуються в багатьох країнах світу. В даний час існує незліченна кількість способів забезпечити примирення учасників спірних правовідносин без безпосередньої участі суду. У цьому напрямі надзвичайно актуальним в умовах сьогодення є дослідження особливостей розвитку методів позасудового вирішення правових спорів та перспектив їх впровадження в правову систему України.

Враховуючи те, що вирішення спірних питань в Україні здебільшого вирішується в судовому порядку, вже сьогодні значного поширення набула медіація. Суть інституту медіації не є новою для України, але на сучасному етапі її розвитку в нашій державі, насамперед, необхідно визначити правові

можливості функціонування та впровадження основних форм позасудового врегулювання правових спорів. Можна впевнено стверджувати, що механізм позасудового вирішення правових спорів на основі міжнародного досвіду органічно увійде в правову та судову систему України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боженко Н. В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів : автореферат ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018 р. 18 с.
2. Ханік-Посполітак Р., Посполітак В. «Досудове», «Альтернативне», «Позасудове» врегулювання / вирішення приватноправових спорів: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2019. С. 38–44.
3. Ткачук О. С. Судові та альтернативні способи вирішення приватних юридичних конфліктів: міжнародний досвід і українські перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. Київ, 2015. № 8. С. 22–25.
4. Подковенко Т. Медіація: міжнародно-правові стандарти. *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль, 2017. Вип. 4(12). С. 47–54.
5. Махова Л. О., Виприцький А. О. Історія міжнародного розвитку та сучасний стан інституту медіації в Україні. *Право і суспільство*. Дніпро, 2018. № 5 (час. 2). С. 241–247.
6. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 21.04.2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf> (дата звернення: 01.09.2022 р.).
7. Бутрин-Бока Н. С., Зигрій О. В. Несудові форми вирішення цивільних спорів: міжнародний досвід зарубіжних країн. *Наукові записки*. Серія: Право. Тернопіль, 2022. Вип. 12. С. 19-24.
8. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0011> (дата звернення: 02.09.2022 р.).
9. Настіна О. І. Медіація як альтернативний та ефективний спосіб вирішення межових земельних спорів. *Бюл. М-ва юстиції України*. 2014. № 3. С. 129–134.
10. Федчишин Д. В. Практика медіації за законодавством зарубіжних країн як спосіб захисту прав на землю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2018. Вип. 51, том 1. С. 170–173.
11. Васирина Н., Гансецька В. Форми врегулювання цивільно-правових спорів: міжнародні та національні стандарти. *Цивільне право і процес*. Київ, 2020. № 6. С. 16–19.
12. Бут І. О. Третейський суд як альтернативна форма вирішення цивільно-правових спорів. *Правове життя сучасної України*. Київ, 2013. С. 721–723.
13. Тильчик В. В. Перспективи запровадження обов'язкового порядку досудового вирішення публічно-правових спорів: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Наука і правоохоронна*. Київ, 2016. № 2(32). С. 96–102.
14. Ахмач Г. Умови мирової угоди та практика їх застосування. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&d=531%3A130513-14&catid=68%3A3-0513&Itemid=84&lang=ru (дата звернення: 03.09.2022 р.).
15. Про міжнародні угоди за результатами медіації : Конвенція ООН від 03.10.2019 р. № 35. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/singapore_convention_as_a_new_tool_in_international_trade/ (дата звернення: 07.09.2022 р.).
16. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2022. № 7. Ст. 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 07.09.2022 р.).

REFERENCES

1. Bozhenko N. V. (2018) *Administrativno-pravove zabezpechennja mediaciji jak sposobu vyrishennja administrativnykh sporiv* [Administrative and legal provision of mediation as a way of resolving administrative disputes]: (PhD Thesis), Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University.
2. Khanyk-Pospolitat R., Pospolitat V. (2019) «Dosudove», «Aljternatyvne», «Pozasudove» vrehuljuvannja / vyrishennja pryvatnopravovykh sporiv: spivvidnoshennja ponjatj ("Pre-judicial", "Alternative", "Out-of-court" settlement / resolution of private law disputes: relationship of concepts). *Entrepreneurship, economy and law*, no. 1, pp. 38–44.

3. Tkachuk O. S. (2015) Sudovi ta aljternatyvni sposoby vyrishennja pryvatnykh jurydychnykh konfliktiv: mizhnarodnyj dosvid i ukrajinsjki perspektyvy [Judicial and alternative ways of resolving private legal conflicts: international experience and Ukrainian perspectives]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, no. 8, pp. 22–25.
4. Podkovenko T. (2017) Mediacija: mizhnarodno-pravovi standarty [Mediation: international legal standards]. *Actual problems of jurisprudence*, vol. 4, no. 12, pp. 47–54.
5. Makhova L. O., Vyprycjkyj A. O. (2018) Istorija mizhnarodnogho rozvytku ta suchasnyj stan instytutu mediaciji v Ukrajinі [The history of international development and the current state of the mediation institute in Ukraine]. *Law and society*, no. 5, pp. 241–247.
6. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and the Council of Europe of April 21, 2008 About some aspects of mediation in civil and economic legal relations. Retrieved: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf> (accessed 25 September 2022).
7. Butryn-Boka N. S., Zyghrij O. V. (2022) Nesudovi formy vyrishennja cyviljnykh sporiv: mizhnarodnyj dosvid zarubizhnykh krajın [Non-judicial forms of settlement of civil disputes: international experience of foreign countries]. *Proceedings*, vol. 12, pp. 19–24.
8. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes. Retrieved: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0011> (accessed 25 September 2022).
9. Nastina O. I. (2014) Mediacija jak aljternatyvnyj ta efektyvnyj sposib vyrishennja mezhovykh zemel'nykh sporiv [Mediation as an alternative and effective way of resolving border land disputes]. *Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, no. 3, pp. 129–134.
10. Fedchyshyn D. V. (2018) Praktyka mediaciji za zakonodavstvom zarubizhnykh krajın jak sposib zakhystu prav na zemlju [The practice of mediation under the laws of foreign countries as a way of protecting land rights]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, vol. 51, pp. 170–173.
11. Vasylyna N., Ghansecjka V. (2020) Formy vrehuljuvannja cyviljno-pravovykh sporiv: mizhnarodni ta nacionaljni standarty [Forms of settlement of civil legal disputes: international and national standards]. *Civil law and process*, no. 6, pp. 16–19.
12. But I. O. (2013) Tretejkyj sud jak aljternatyvna forma vyrishennja cyviljno-pravovykh sporiv [Arbitration court as an alternative form of settlement of civil disputes]. *Legal life of modern Ukraine*, no. 1, pp. 721–723.
13. Tyljchuk V. V. (2016) Perspektyvy zaprovadzhennja obov'jazkovogho porjadku dosudovogho vyrishennja publichno-pravovykh sporiv: zarubizhnyj dosvid ta perspektyvy dlja Ukrajinі [Prospects for the introduction of a mandatory procedure for pre-trial settlement of public legal disputes: foreign experience and prospects for Ukraine]. *Science and law enforcement*, vol. 32, no. 2, pp. 96–1026.
14. Akhmach Gh. Umovy myrovoji ughody ta praktyka jikh zastosuvannja [Terms of the settlement agreement and the practice of their application]. Retrieved: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&d=531%3A130513-14&catid=68%3A3-0513&Itemid=84&lang=ru (accessed 09 September 2022).
15. UN Convention About international agreements as a result of mediation October 3, 2019 № 35. Retrieved: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/singapore_convention_as_a_new_tool_in_international_trade/ (accessed 25 September 2022).
16. Law of Ukraine About mediation, of November 16, 2021 № 1875-IX Retrieved: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (accessed 25 September 2022).